

Over het boek

Meneer Swart leerden we in *Grote gedachten* kennen als een excentrieke leraar filosofie. Nu wordt hij bij wijze van experiment gevraagd een module psychologie te verzorgen aan zijn middelbare school.

In die module psychologie komen belangrijke onderwerpen aan de orde: autoriteit & geboortevolgorde, nurture & nature, gender & seksualiteit, problemen & therapie, onthouden & vergeten, moed & veerkracht. Onderwerpen die, veel meer dan de jongeren in zijn klas eerst dachten, met hun eigen levens te maken hebben.

Het gedachtegoed van psychologen en psychiaters als Sigmund Freud, Carl Gustaf Jung, Stanley Milgram, Elizabeth Loftus en Douwe Draaisma heeft al gauw geen geheimen meer voor ze. Maar hoe goed kennen de leerlingen zichzelf en elkaar eigenlijk?

Met het boek *Grote Gevoelens* weet Janny van der Molen voor leerlingen een herkenbare wereld tot leven te roepen.

U kunt het boek gebruiken als een onderdeel van een cursus psychologie voor leerlingen. In dit geval kunt u uw leerlingen als huiswerk steeds een hoofdstuk opgeven en tijdens de les over dat hoofdstuk napraten en onderstaande oefeningen doen. Of u kunt er voor kiezen om een deel van het boek thematisch in de klas te behandelen.

Discussie

---

luistervaardigheid & spreekvaardigheid

Bij elk hoofdstuk kunt u een lessuggestie vinden. Daarbij is steeds ook een suggestie ingebouwd om met elkaar te praten over het onderwerp. Omdat het boek over gevoelige en soms pittige onderwerpen gaat, is het belangrijk om het gesprek rustig op te bouwen. Begin met het praten over algemene gevoelens en ga pas over op een intiemer onderwerp als u merkt dat leerlingen er aan toe zijn. Dat is bij de ene groep eerder dan bij de andere. Benadruk dat de leerlingen (mits respectvol) alles mogen zeggen. Er is geen fout antwoord, het gaat erom dat jullie samen over dit onderwerp praten.

1. Autoriteit & Geboortevolgorde

---

informatie verzamelen en verwerken

Stoppen of doorgaan?

Janny van der Molen baseerde het experiment in hoofdstuk 1 op een heel bekend experiment van psycholoog Stanley Milgram. Er zijn meer van dit soort experimenten gedaan. Kijk samen met de leerlingen naar het filmpje van de [Heist*](#) en ga daarna met elkaar in gesprek.

Vragen:

1. Wat voelde je toen je naar de beelden keek? Kun je je voorstellen dat je de knop ook zou blijven indrukken? Waarom wel/niet?
2. Wat zie je gebeuren?
  - U kunt het hier hebben over de groeiende twijfel bij de jongeman. Een van de jongens gaat aanvankelijk wel door, maar stelt steeds meer vragen of de man echt geen blijvende schade oploopt. Bij een ander ontstaan vlekken in de nek. Deze heeft twijfels, maar gaat wel door. Opvallend is dat ze bijna allemaal doorgaan totdat ze geen geluid meer horen. Wat vinden de studenten daarvan?
3. Hadden de studenten het gevoel dat ze wilden stoppen met kijken? Zo ja, waarom deed je dat niet? Zo nee, hebben ze dat weleens gehad met een naar filmpje dat ze online kregen te zien? Als ze dan toch doorkeken, waarom deden ze dat?
4. Als ze zelf een naar filmpje toegestuurd krijgen, geven ze dan aan dat ze dit niet zien zitten?
  - U kunt hiermee de link leggen naar filmpjes van vechtpartijen, pesterijen die online gedeeld worden. Ook daarin hebben de leerlingen de keuze om actie te ondernemen om er een einde aan te maken. Waarom doen ze dat wel/niet? Wat houdt ze tegen?

Eigenschappen

In het eerste hoofdstuk wordt ook aandacht besteed aan de krachten die ervoor zorgen dat een mens zich ontwikkelt tot de persoon die hij of zij is. Is de plek die je in het gezin hebt van invloed op je persoonlijkheid, hebben ouders en/of vrienden invloed hebben op je ontwikkeling of mensen die je bewondert?

Verdeel de klas in groepjes van 3 leerlingen. Zij gaan elkaar interviewen over hun eigen persoonlijkheid. Wat voor persoon is de leerling tegenover je? Wie heeft het meeste invloed op zijn leven? Wie bewondert hij of zij? En waarom?

Leerling 1 interviewt leerling 2. Leerling 3 observeert en schrijft de belangrijke zaken op. Hij moet later terugkoppelen wat de belangrijkste eigenschappen van de geïnterviewde leerling zijn. En wie daar het meeste invloed op heeft gehad. Na 5 minuten draaien de rollen door. Leerling 2 interviewt leerling 3. Leerling 1 schrijft op.

Na weer 5 minuten draait het carrousel nog een stukje verder. Leerling 3 interviewt leerling 1 en leerling 2 schrijft op.

Aan het einde van de oefening hebben de leerlingen hun eigen sterke eigenschappen in beeld en weten ze wat ze nog graag zouden willen ontwikkelen.

Geef de leerlingen die interviewen hiervoor een hulplijstje met vragen. Maar geef ze vooral de opdracht dat ze moeten luisteren, samenvatten (om te checken of ze het goed begrepen hebben) en doorvragen.

2. Nature & Nurture

Drugs: een feestje?

Overkoepelend thema in het boek is het schuldgevoel dat Jasper heeft omdat Tom drugs in zijn broekzak heeft. Hij vindt dat hij moet ingrijpen en doet dat in dit hoofdstuk ook.

Praat met de klas over dit gevoel.

- Onderzoek (Jellinek, 2017) toont aan dat bijna 2% van de jongeren in Nederland weleens XTC heeft gebruikt. Dit aantal loopt op tot 3,7% bij scholieren van 15 jaar en 7,1% bij scholieren van 17-18 jaar. Zouden de leerlingen dit eerlijk durven toegeven aan een ander? Wat zouden zij doen als ze weten dat hun broer of zus drugs gebruikt? Zouden ze dit tegen hun ouders zeggen? Waarom wel/niet?
- In hoeverre denken zij dat de dingen die zij doen verslavend zijn? Denk dan niet alleen aan drugs of alcoholgebruik, maar ook aan het roken van een waterpijp of gamen. Wie in de klas heeft er moeite mee om te stoppen met gamen? Weten ze van hun ouders of grootouders of die verslavingsgevoelig zijn/waren? Hoe open wordt er over dit soort zaken gesproken thuis? Vinden de leerlingen het belangrijk om open te kunnen praten over hun behoeftes?

Van nature

---

tekenen en handvaardigheid

Deze oefening is wat luchtiger van aard. De leerlingen mogen een 'stamboom' maken van hun talenten. Waarvan denken ze dat het aanleg is? En wat hebben ze aangeleerd? Aan de boom hangen ze de eigenschappen die 'nature' zijn. Daarbij kunnen ze bijvoorbeeld aangeven van wie ze bepaalde eigenschappen hebben, door de naam van die persoon op de tak te schrijven. De bladeren aan die tak zijn de eigenschappen die ze van deze persoon hebben 'geërfd'.

Maar zoals elke persoon hebben de leerlingen ook dingen aangeleerd. Deze kunnen ze in beeld brengen door een regenbui of een gieter die hun boom besproeid, de zon die ervoor zorgt dat de boom gaat bloeien. Geef aan dat ze hier zelf hun creativiteit in kunnen gebruiken. Zo zouden ze voor een aangeleerde eigenschap die ze als negatief bestempelen ook een negatief beeldelement kunnen gebruiken (bijvoorbeeld een bijl die de boom probeert om te hakken of een onweersbui die ervoor zorgt dat de boom kan splijten).

Tijd: 30 minuten tot 45 minuten

3. Gender en seksualiteit

Liever anders

Laat de leerlingen als huiswerk hoofdstuk 3 lezen. Dit hoofdstuk gaat over gender, over het verschil tussen man en vrouw, over homoseksualiteit, genderneutraliteit en seksualiteit. Het gaat over je anders voelen en je grenzen aan durven geven. Over de rol die cultuur speelt in het omgaan met man/vrouw-verschillen en acceptatie van verschillen. Het is kortom een heel belangrijk én gevoelig hoofdstuk. Praat met de leerlingen hierover na. Kies een of meer van onderstaande onderwerp en neem de tijd om over de onderwerpen te praten.

- In het boek wordt gesproken over de culturele verschillen als het gaat om acceptatie van homoseksualiteit. Hoe kijken de leerlingen tegen homoseksualiteit aan? Zouden ze het durven zeggen als ze op iemand van hetzelfde geslacht vielen? Is de sfeer in de klas zodanig dat ze daar de vrijheid voor voelen? Hoe vaak schelden ze elkaar uit voor: mietje, homo of een ander woord dat gerelateerd is aan homoseksualiteit. Wat vinden ze daar zelf van? Geeft dit aan dat ze tegen homo's zijn? Als dat niet zo is, waarom gebruiken ze die woorden dan? De media berichten steeds vaker over situaties waarin homo-, bi- en transseksuelen te maken hebben met mishandeling. Wat vinden de leerlingen daarvan? Is er een manier om dit op te lossen? Vinden ze dat twee mannen of twee vrouwen gewoon hand in hand moeten kunnen lopen met elkaar? En elkaar kussen? Kan dat?

- Ook wordt gesproken over de verschillen tussen jongens en meisjes, en mannen en vrouwen. Herkennen ze die verschillen? En zijn er eigenlijk wel echt verschillen? Wanneer voel je je een jongen? En wanneer een meisje? Wat als je het gevoel hebt dat je eigenlijk van een ander geslacht zou moeten zijn? Vinden de leerlingen dat mannen en vrouwen andere rechten moeten hebben? Denken de leerlingen zelf dat ze geëmancipeerd zijn? En waar blijkt dat dan uit? Hoe kijken hun medeleerlingen hier tegenaan? Zijn ze het eens? Of blijkt uit ervaring dat de leerlingen toch minder geëmancipeerd zijn dan ze zelf denken?
- Praat met de leerlingen over seksualiteit. Ze komen op steeds jongere leeftijd in aanraking met pornografische beelden. Wat vinden zij bij seks horen? Durven ze hier openlijk over te praten? Wanneer ga je met elkaar naar bed? Moet er sprake zijn van houden van? Hoe worden meisjes aangesproken door jongens? Op straat, op feestjes, op school? Is er weleens een situatie waarin ze eigenlijk vonden dat een jongen te ver ging? Hebben ze dat toen aangegeven? Zo ja, hoe? En hoe reageerde de persoon in kwestie? Zo nee, waarom niet? En hoe zit het met de jongens? Hebben die weleens een nare ervaring gehad? Heb het in het kader van dit thema eventueel ook over de **#metoo** uitlatingen op social media. Is het volgens de leerlingen ok om de personen te noemen op internet? Of gaat dit te ver?

4. Problemen & Therapie

Durf te vragen

Problemen kunnen klein zijn, maar ook groot worden. Praat hier met de leerlingen over. Want ook scholieren kunnen met problemen kampen. In hoeverre iets als een probleem wordt ervaren, heeft ook te maken met je eigen aard. Is ADHD een probleem? En zo ja, voor wie? En dyslexie of dyscalculie? Anorexia? Depressie? Kennen de leerlingen iemand die een van deze of andere problemen heeft? Zo ja, wordt daar open over gesproken? Sommige mensen gaan naar een psycholoog of psychiater. Gebruik dit hoofdstuk om een gesprek aan te zwengelen over kleine of grote problemen. Hebben de leerlingen mensen om mee te praten als ze ergens mee zitten? Hebben ze het idee dat ze bij iemand terecht kunnen, op school of in de eigen omgeving? Leg uit bij wie ze op school terecht kunnen als er iets speelt.

Voor jezelf opkomen | verbaal

Priya, een van de personages in het boek, wordt geslagen door haar broer. En haar vader grijpt niet in. In Nederland blijkt meer dan 3% van de kinderen ooit mishandeld te zijn. Uitgaande van een klas van 30 tot 35 leerlingen, betekent dit dat in elke klas wel een kind kan zitten die te maken heeft met een vorm van kindermishandeling. Dit kan zowel emotionele of fysieke verwaarlozing zijn. Praat hierover met de leerlingen. Wat kun je doen als je te maken krijgt met mishandeling? En hoe kun je een ander helpen?

- Meent u dat een kringgesprek over dit onderwerp te heftig is, dan kunt u het onderwerp ook aanvliegen door het over zelfverdediging te hebben. Hoe kun je jezelf verdedigen? Zowel verbaal als fysiek?
1. Verdeel de leerlingen in groepen van 3 personen en laat ze eerst voor zichzelf tips opschrijven. Geef ze hiervoor 2 tot 5 minuten de tijd.
  2. Hierna mogen de groepen 5 tot 10 minuten met elkaar uitwisselen wat ze gevonden hebben.
  3. Geef daarna enkele groepen de gelegenheid om met de klas uit te wisselen wat ze de beste oplossing vinden. Elke groep mag steeds 1 ding van hun lijst noemen. Daarna komt een andere groep aan de beurt. Deze mag niet hetzelfde noemen, maar moet aanvullen. Vinden de leerlingen de oplossingen realistisch?

Voor jezelf opkomen | extra tip

Zijn er leerlingen die op judo of een andere zelfverdedigingssport zitten? Vraag deze dan of ze een demonstratie willen geven. Is er geen leerling of collega die een workshop zelfverdediging kan geven? Organiseer dan een externe sessie. Leer de leerlingen hoe ze voor zichzelf en anderen kunnen opkomen.

Complimentjes

Positief denken is een middel om op een andere wijze naar je leven te kijken. Doe met de leerlingen een complimenten-oefening. Volg onderstaande stappen.

1. Laat de leerlingen in een kring staan en zorg ervoor dat iedereen elkaar kan aankijken.
2. Leg de spelregels uit. Wie aan de beurt is, moet in het midden van de kring gaan staan. Zeg dat u 2 klasgenoten aanwijst die hem of haar een compliment moeten geven. De complimenten moeten over iets anders gaan dan over het uiterlijk. Wat bewonder je aan die persoon? Wat vind je dat ze goed doen? Benoem dat.
3. Let op: als je een compliment ontvangt, mag je het compliment alleen aannemen. Je mag dus bedanken, maar geen reactie geven.
4. Na het ontvangen van het compliment benoem je waar je blij mee bent. Ook dit mag niet iets van materiële waarde zijn. Start de kring door zelf uit te spreken waar u blij mee bent.

5. Onthouden & Vergeten

Teken je verleden

In het boek wordt een oefening gedaan om naar de vroegste herinnering terug te gaan. Doe dit ook met de klas. Geef iedereen een papier waarop ze hun allereerste herinnering mogen opschrijven of tekenen, al naargelang hun persoonlijke voorkeur. Zeg dat ze zoveel mogelijk details moeten geven. Geef de leerlingen hiervoor ruim de tijd. Na de oefening kunt u klassikaal of in groepjes de opdracht bespreken.

- Hoe oud was de leerling op het moment van de herinnering? Wie is er nog meer te zien? Wat gebeurde er? Weet de leerling nog hoe hij of zij zich voelde?
- Heeft iedereen een fijne herinnering opgeschreven? Of herinneren de leerlingen zich vooral nare dingen? Praat met de leerlingen over het feit dat je nare herinneringen vaak wilt verdringen, maar dat we aan de andere kant vaak de neiging hebben om negatieve dingen (op korte termijn) te onthouden/benadrukken. Waar zou dat aan liggen?

6. Moed & Veerkracht

In dit laatste hoofdstuk van Grote Gevoelens gaat het over 'goed en kwaad' en hoe dat ook beïnvloed wordt door de tijd en de omstandigheden waarin je leeft.

- Praat met de leerlingen over goed en kwaad. Wanneer is het geoorloofd om iets te stelen? Is iemand die in de oorlog gesmokkeld heeft slecht? En als je iemand gedood hebt tijdens oorlog? Kun je de daad los zien van de persoon? Ofwel, is iemand die iets slechts heeft gedaan per definitie slecht? Hebben de leerlingen zelf ook weleens iets gedaan wat eigenlijk niet door de beugel kon? Hebben ze bijvoorbeeld wel eens iets gestolen? Wat als een van hun vrienden steelt in hun bijzijn? En hoe gaan ze om met pesten? Met video's die gedeeld worden? Delen ze die zelf ook? En als ze het niet delen? Kaarten ze het dan aan?
- Wanneer ben je een held? Ben je dat pas als je jezelf opoffert voor een ander? Volgens Zimbardo kan ieder mens een held zijn. Je hoeft alleen maar te zien dat een bepaalde situatie om een (heldhaftige) actie vraagt. En het dan ook doen. Ondanks de eventuele risico's die er aan verbonden zijn. Zouden de leerlingen in actie durven komen als een situatie erom vraagt? Wat als ze een vechtpartij zien? Springen ze er dan tussenin? Of kunnen ze beter iets anders doen? En wat dan?

Pay it forward

Geef de leerlingen de opdracht om deze week elke dag één ding te doen voor een ander. Dat kan variëren van iemand helpen met het dragen van een boodschappentas, de weg wijzen, vriendelijk lachen, een (zelfgemaakt) cadeau geven ... alles kan. Zeg dat ze een logboek moeten bijhouden van hun acties. Daarin geven ze elke dag antwoord op de volgende vragen:

1. Wat hebben ze gedaan?
2. Hoe reageerde de persoon op hun hulp/aanbod?
3. Wat voelden ze zelf nadat ze iets voor een ander gedaan hadden?

Na de week moeten ze noteren of ze deze week een verandering in zichzelf bemerken. Zijn ze over het algemeen aardiger tegen anderen geworden? Doen mensen anders tegen hen? Of is het leven hetzelfde gebleven?

Veerkracht

Leg de leerlingen onderstaand fragment voor. Laat ze dan een tekening maken van de staat van hun eigen springveer. Staat die op spanning? Of veert hij terug? En waarom is dat het geval? Praat daarover.

‘Meneer,’ zegt Isa. ‘Ik had vroeger ook een springveer. Maar die was een beetje uitgerekt. Toen zat er een knik in en toen deed hij het niet meer.’

‘Wat jij eigenlijk zegt, is dat er drie opties zijn: de veer staat op spanning, de veer veert terug of de veer is blijvend kapot omdat die te ver is uitgerekt. Om in diezelfde beeldspraak te blijven: voor sommige mensen is na wat ze hebben meegeemaakt de rek eruit. Ze zijn blijvend beschadigd. Goed punt, Isa.’

TIP

Kijk naar de documentaire ‘Wij zijn mensen’ over [vluchtelingen](#)*. Vluchtelingen moeten vaak noodgedwongen veerkrachtig zijn. Wat vinden de leerlingen daarvan? Wat vinden ze van de documentaire? Hebben ze een ander beeld gekregen van vluchtelingen? Moeten we wat voor vluchtelingen doen? Zo ja, wat kunnen we doen? Zijn er leerlingen met een oorlogsverleden in de klas? Willen/kunnen ze hierover vertellen?